

Prof. dr hab. Wiesław Jamrożek
Zakład Historii Wychowania
WSE Uniwersytetu im. A. Mickiewicza
w Poznaniu

Ocena osiągnięć dr Urszuli Wróblewskiej ubiegającej się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego

Z przedłożonej do wniosku dokumentacji wynika, iż dr Urszula Wróblewska jest absolwentką Uniwersytetu w Białymstoku. To w tej uczelni (na Wydziale Pedagogiki i Psychologii) w 2003 roku uzyskała tytuł magistra pedagogiki (w specjalności pedagogika wczesnoszkolna). Jeszcze w tym samym roku (z początkiem października) podjęła pracę na stanowisku asystenta w Zakładzie Historii Wychowania tej uczelni. W lutym 2010 roku uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, w rezultacie pomyślnej obrony rozprawy doktorskiej nt. *Oświata Tatarów w latach 1918 – 1939*. Dysertacja doktorska została przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Elwiry Jolanty Kryńskiej. Recenzentami w przewodzie byli: prof. dr hab. Andrej Harbatski oraz prof. dr hab. Hanna Markiewicz.

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, w marcu 2011 roku, została zatrudniona w Zakładzie Historii Wychowania (przekształconym później w Katedrę Historii Wychowania) na stanowisku adiunkta.

Z przedstawionej dokumentacji wynika, że **aktualny podoktorski dorobek naukowy** Urszuli Wróblewskiej obejmuje ponad pięćdziesiąt publikacji naukowych, w tym pięć wydawnictw książkowych. Jedno z tych ostatnich stanowi owe najważniejsze osiągnięcie naukowe Habilitantki, pt. *Działalność kulturalno – oświatowa Karaimów w Drugiej Rzeczypospolitej* (2015), Publikacją uzupełniającą to „osiągnięcie” jest m.in. wydawnictwo o charakterze źródłowym, przygotowane przez dr U. Wróblewską, pt. *Karaimi wileńscy w okresie międzywojennym. Protokoły z posiedzeń organizacji karaimskich* (2015). W okresie podoktorskim ukazały się również: książka oparta na rozprawie doktorskiej pt. *Oświata Tatarów w Drugiej Rzeczypospolitej* (2012), dwie publikacje współautorskie: *Innowacje w teorii i praktyce edukacyjnej na przykładzie województwa podlaskiego* (2014), *Między słowami a życiem – podróż po świecie dziecka. Konteksty pedagogiczne* (2015). Pod współredakcją Habilitantki ukazały się także kolejne cztery pozycje książkowe, w tym m.in. niezmiernie wartościowe wydawnictwo nt. *Edukacja muzealna. Konteksty teoretyczne i praktyczne* (2013).

Ów wykaz publikacji naukowych uzupełnia lista prac obejmująca blisko dziesięć tekstów o charakterze metodycznym i popularyzatorskim. Należy podkreślić ich znaczenie w dorobku dr Urszuli Wróblewskiej, w kontekście – o czym nie zważyła się – praktycznego charakteru pedagogiki jako nauki.

Zainteresowania i prace badawcze Habilitantki koncentrują się przede wszystkim wokół zagadnień z zakresu dziejów edukacji w Polsce w XX stuleciu. W tym obszarze wiele miejsca zajmuje w zainteresowaniach i badaniach naukowych Habilitantki tematyka edukacji i aktywności kulturalno – oświatowej – obecnych w dziejach polskich i naszej państwowości – mniejszości etnicznych: Karaimów czy Tatarów. Z tego obszaru dr Urszula Wróblewska opublikowała blisko dwadzieścia tekstów naukowych, z których na szczególną uwagę zasługują publikacje składające się na Jej najważniejsze „osiągnięcia naukowe”. Na uwagę zasługują również zapowiedzi Habilitantki (wyrażone w autoreferacie), dotyczące badań na temat działalności oświatowej polskich Ormian – grupy etnicznej, która nadal nie posiada monografii historyczno – pedagogicznej.

Z przedłożonej dokumentacji wynika, iż ważnym obszarem zainteresowań naukowo – dawczych Habilitantki są również zagadnienia dzieciństwa „w kontekście sytuacji oświatowej i społecznej XX wieku”. Jednym z jego kierunków są badania historyczno – etnograficzne w ujęciu regionalnym, odnoszące się do wspomnień dzieciństwa zachowanych w pamięci „seniorów”. Efektem tych zainteresowań Habilitantki jest m.in. publikacja nt. *Obrazy z dzieciństwa zachowane w pamięci mieszkańców Żulaw Elbląskich po 1945 roku*¹. Charakterystyczne, że w ramach badań prowadzonych przez Habilitantkę nt. dzieciństwa wśród osadników żuławskich – badań o profilu historyczno – etnograficznym – wykorzystywała tzw. „materiały wywołane” (w tym zwłaszcza wywiady i rozmowy) W tym kontekście na uwagę zasługuje także tekst Habilitantki nt. *Badania nad dzieciństwem w perspektywie historii wychowania – kierunki, możliwości, inspiracje historyczno – etnologiczne*².

Odrębnym obszarem zainteresowań badawczo – naukowych dr Urszuli Wróblewskiej pozostaje edukacja muzealna. Na ten temat Habilitantka poświęciła co najmniej siedem artykułów. W tym miejscu wspomnieć jednak należy o Jej współredakcji publikacji zbiorowej pt. *Edukacja muzealna. Konteksty teoretyczne i praktyczne* (Białystok 2013), obejmującej teksty 26 autorów z kilkunastu ośrodków naukowych i muzealnych.

Należy zauważyć również, że szereg publikacji dr Urszuli Wróblewskiej można pomieścić w ramach tzw. badań regionalnych, odnoszonych do określonego terytorium – jak pisał wybitny polski

¹ „Przegląd Pedagogiczny” 2012, nr 1.

² W: E.Ogrodzka, - Mazur, G. Błahut, N.M. Ruman (red.), *Wychowanie dziecka – między tradycją a współczesnością*, Toruń 2014.

metodolog historii, Jerzy Topolski³ - „mniejszego aniżeli kraj, państwo czy w jakiś inny sposób wyodrębniający się teren”. Takim terenem są z pewnością owe Żuławy Elbląskie, czy bliskie Habilitantce Podlasie. Należy zaznaczyć, że badania regionalne dr Urszuli Wróblewskiej nie przypominają tego ich tradycyjnego typu – o którym pisał w przeszłości wspomniany już metodolog i historyk - realizowanego na przykład w ramach tzw. „historii lokalnej czy regionalnej, uprawianej poza ośrodkami naukowymi” i często zupełnie po amatorsku⁴. Można w tym kontekście wyrazić opinię, że badania regionalne i ich efekty w wykonaniu Habilitantki cechuje duży profesjonalizm, charakteryzujący badaczy właściwie do nich przygotowanych (tak pod względem merytorycznym, jak i metodologicznym). Habilitantka dysponuje niezbędną wiedzą o badanym regionie (zarówno w aspekcie szerszej wiedzy historycznej, jak i wiedzy dotyczącej jego czasów najnowszych), również odpowiednim przygotowaniem z zakresu warsztatu badawczego, respektującego dyrektywy współczesnych badań historyczno – pedagogicznych.

W kręgu zainteresowań dr Urszuli Wróblewskiej pojawiają się również takie problemy, jak obrzędowość szkolna, czy też zagadnienia podejmowane przez Nią okazjonalnie, niekoniecznie przystające do głównych obszarów Jej zainteresowań naukowo – badawczych.

Oceniając dorobek towarzyszący „osiągnięciu naukowemu” - wskazanemu przez dr Urszulę Wróblewską w dokumentacji związanej z Jej wnioskiem o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego - można stwierdzić, że jest on wystarczający nie tylko pod względem ilościowym, ale przede wszystkim pod względem reprezentowanego przezeń poziomu merytorycznego. Wprawdzie poszczególne teksty (artykuły) będące rezultatem Jej zainteresowań naukowych i towarzyszących im prac badawczych różnią się w tym zakresie między sobą, generalnie jednak odpowiadają standardom wymaganym na gruncie nauk o wychowaniu, a przede wszystkim szeroko pojmowanej historii edukacji, z którą to przede wszystkim identyfikuje się Habilitantka.

Zgodnie z przedłożonym wnioskiem dr Urszuli Wróblewskiej tematem Jej „osiągnięcia naukowego” jest *Oświata karaimska w Drugiej Rzeczypospolitej*. Składają się na nie: **monografia nt. *Działalność kulturalno – oświatowa Karaimów w Drugiej Rzeczypospolitej* (2015)** oraz publikacje: *Karaimi wileńscy w okresie międzywojennym. Protokoły z posiedzeń organizacji karaimskich*⁵, *Sytuacja prawna Karaimów w Drugiej Rzeczypospolitej*⁶, *Znaczenie społeczności karaimskiej w rozwoju orientalistyki na polskich uczelniach wyższych w okresie międzywojennym*⁷,

³ J. Topolski, *Marksizm i historia*, Warszawa 1977, s.428

⁴ Tamże, s. 424 i in.

⁵ Białystok 2015

⁶ W: J. Durka (red.), *Państwo – religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo – Wschodniej w XX wieku*, Kalisz 2014.

⁷ W: E.J. Kryńska, M. Głóskowska – Sołdatow, A. Kienig (red.), *Na rozdrożu biurokratycznej arbitralności*, Warszawa 2015.

*Karaimi, mniejszość mało znana czy zapomniana? – obszary pamięci karaimskiej w okresie międzywojennym*⁸.

Wskazane publikacje dotyczą jednej z mniejszych grup etnicznych zamieszkujących ziemie litewsko - polskie, która nie uległa – jak podkreśla to sama Habilitantka – asymilacji i „utrzymała przez ponad sześć stuleci poczucie swej odrębności religijnej i etnicznej” (autoreferat, s. 3). Dr Urszula Wróblewska podjęła próbę częściowego wypełnienia luki w dotychczasowej historiografii, w której nadal brakuje całościowych opracowań nt. dziejów tej grupy etnicznej, zwłaszcza w okresie Drugiej Rzeczypospolitej i w odniesieniu do jej aktywności kulturalno – oświatowej.

Niewątpliwie wśród prac składających się na owe „ustawowe” osiągnięcie naukowe na uwagę zasługuje w szczególności opracowanie książkowe, określane przez dr U. Wróblewską mianem „monografii habilitacyjnej” i przygotowane przez nią w ramach grantu badawczego, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. Jej celem jest – jak pisze we wstępie Autorka - „analiza i opis działalności kulturalno – oświatowej Karaimów, rozumianej jako proces upowszechniania wykształcenia oraz rozszerzania świadomości społecznej, politycznej, narodowej i etnicznej poprzez kształcenie oraz instytucje wychowania równoległego”, i – jak słusznie zauważa - w warunkach zróżnicowanej etnicznie i wyznaniowo Drugiej Rzeczypospolitej (s.10).

Rozprawa jest niewątpliwie monografią o profilu historyczno – pedagogicznym, choć nie brak w niej również kontekstów antropologicznych i politologicznych. Zasadnicze ramy chronologiczne obejmują okres dwudziestolecia międzywojennego. Niemniej Autorka niejednokrotnie wychodziła poza ten zakres chronologiczny, odwołując się zwłaszcza do dziewiętnastowiecznych wydarzeń politycznych i społecznych wyjaśniających genezę i ciągłość procesów oraz działań kulturalno – oświatowych Karaimów.

Bazę źródłową rozprawy stanowią w pierwszej kolejności materiały archiwalne, znajdujące się obecnie w zasobach m.in.: Litewskiego Centralnego Archiwum Państwowego w Wilnie, Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich w Wilnie, Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, Muzeum Historycznego w Trokach, Archiwum Wołyńskiego w Łucku, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Archiwum Związku Karaimów Polskich. Ważnym uzupełnieniem materiałów archiwalnych były źródła drukowane: źródła normatywne, wydawnictwa statystyczne i informacyjne, drukowane pamiętniki i wspomnienia (zamieszczane także na łamach karaimskiego czasopisma „Awazymyz”). Autorka korzystała również z licznych

⁸ W: J. Cukras – Stelagowska (red.), *Pamiętanie i zapominanie. Wspólnoty – wartości – Wychowanie*, Toruń 2016.

opracowań naukowych dotyczących problematyki karaimskiej, publikowanych w Polsce międzywojennej, które współcześnie ujmować można w kategoriach źródła historycznego.

Praca posiada układ problemowo – chronologiczny, wynikający głównie ze sformułowanych problemów badawczych. Obejmuje w sumie sześć rozdziałów wyróżnionych według tego kryterium. Zaprezentowaną konstrukcję pracy uznać można, w kontekście wybranej tematyki i zebranego materiału badawczego, za przejrzystą i w pełni uzasadnioną.

Zasadniczą część rozprawy inaugurują rozważania Autorki na temat sytuacji społeczno – prawnej Karaimów w Drugiej Rzeczypospolitej. Przedstawia tutaj sytuację demograficzną Karaimów, ich rozmieszczenie na ówczesnych Kresach Wschodnich, pisząc m.in., że w połowie lat dwudziestych minionego stulecia w Trokach mieszkało 500 osób wyznania karaimskiego, w Wilnie – 250, w Haliczu – 150 osób, w Łucku – 50 osób (s.33). Autorka nie ustrzegła się jednak błędu, włączając Łuck do województwa stanisławowskiego, a Halicz – do województwa wołyńskiego (s.34-35). Sądzić można, że jest on konsekwencją nieuważnej korekty, dokonywanej przez Autorkę, która z pewnością świadoma jest faktu (co potwierdzają Jej dalsze rozważania, w tym także zaprezentowane przez Nią rozmieszczenie skupisk karaimskich w II RP na załączonej mapie kraju), że Łuck był w warunkach Drugiej RP stolicą Wołynia (siedzibą władz województwa wołyńskiego), a Halicz miastem położonym w województwie stanisławowskim. W tej części książki wskazuje następnie na podstawy prawne działalności kulturalno – oświatowej Karaimów i organizację karaimskich gmin wyznaniowych.

W rozdziale drugim Autorka omawia działalność karaimskiej szkoły powszechnej w Trokach, naukę religii karaimskiej i języka karaimskiego w „szkółkach religijnych”. Wspomniana szkoła w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości była jedyną w Rzeczypospolitej powszechną szkołą karaimską, w której prowadzono także kursy dokształcające dla Karaimów powracających po pierwszej wojnie światowej do Polski.

W rozdziale trzecim Habilitantka przedstawia uczęszczanie dzieci karaimskich do polskich szkół powszechnych, szkół średnich, także szkół technicznych i zawodowych. Interesującą konstatacją Autorki jest stwierdzenie, że „dużym zainteresowaniem wśród młodzieży (karaimskiej - przyp. W.J.) cieszyły się szkoły o profilu nauczycielskim, szczególnie seminaria nauczycielskie....” (s.98). Interesujące są również uwagi Autorki dotyczące zaangażowania Karaimów na rzecz organizacji i tworzenia nowych struktur szkolnych, jak i ich utrzymania. Prezentuje również zdobywanie przez Karaimów wykształcenia na studiach wyższych, podkreślając zarazem, że najpopularniejszym ośrodkiem akademickim wśród nich było Wilno (s.102).

W rozdziale czwartym Habilitantka skupia uwagę na założeniach programowych działalności kulturalno – oświatowej Karaimów w Polsce międzywojennej. Wskazuje też na najważniejsze

